

V I D A P A V L I Č E K
Povijesni arhiv
Varaždin

V A R A Ž D I N S K E G R A D S K E Z A K L A D E K R A J E M
19. I P O Č E T K O M 20. S T O L J E Ć A

*STÄDTISCHE STIFTUNGEN IN VARAŽDIN ENDE DES NEUNZEHNTE
UND ANFANG DES ZWANZIGSTEN JAHRHUNDERTS*

Unter Verwaltung der Stadt Varaždin wirkten in zweiter Hälfte des 19.ten und in erster Hälfte des 20.sten Jahrhunderts zahlreiche städtische Stiftungen. Ihr Erforschen zeigt uns eine große Mannigfaltigkeit ihrer Anwendung wie auch verschiedenartige Entstehungsmöglichkeiten. In dem betrachtenden Zeitabschnitt haben diese Stiftungen einen bedeutenden Beitrag geleistet, in der Verwirklichung der öffentlichen Gesellschaftsaufgaben wie es z. B. Armen- und Hilflosensorge sind, aber auch die Ausbildung mittelloser Jugend, die Gründung der einzelnen Institutionen und anderes. Sie weisen auch auf die große Bedeutung hin, die in der Vergangenheit die persönliche Initiative in der Verwirklichung dieser Ziele spielte.

1. Pojam zaklade u feudalnom i građanskom pravu

Zaklade su vrlo stari imovinsko-pravni pojam, koji je u jednom razdoblju svoga postojanja imao i određeno javno-upravno značenje. U svojoj osnovi vezane su na postojanje privatnog vlasništva te predstavljaju pravne osobe utemeljene na imovinskoj masi koja se trajno treba upotrebljavati u neku utvrđenu svrhu.¹

Nastajale su još od srednjeg vijeka, prvenstveno kao težnja pojedinaca da dio svog imetka, poglavito nakon svoje smrti, u obliku zapisa (legata) oporučno ostave crkvama, redovničkim zajednicama, ali i kao potporu u najrazličitije dobrotvorne svrhe kao što je školovanje djece, pomoć siromasima i općenito onima koji su bili na »rubu društva«. Tako se i u feudalnom Tripartitnom pravu spominju kao kodicili, tj. izjave posljednje volje ili kao pobožne oporuke (testamenta pia) namijenjene u karitativne i druge pobožne svrhe.² Bile su to misne zaklade za spas duša, zapisi za pomoć siromasima, nemoćnicima, siročadi itd., prilozi za korist domovine, napose za čuvanje državnih granica i za druge javne ciljeve.³ U tom pogledu one su izdanak kršćanske Europe i odraz uloge pojedinca u povijesnim procesima. Kao sjećanje na ovo njihovo prvotno određenje bile su zaklade ustrojene na osnovi oporučnih zapisa pojedinaca, bez obzira na svjetovni karakter njihove namjene, sve do naših dana nazivane »pobožnim zakladama«.

Dok feudalno pravo izričito navodi oporuku ili izjavu posljednje volje kao način nastanka zaklade, Opći građanski zakonik uopće ne navodi način nastanka zaklade, već naglasak stavlja na trajnu opredijeljenost određene imovinske mase u neku dobrotvornu svrhu. Za zaklade se ovdje kaže da se njima za sva slijedeća vremena određuju dohoci od glavnica, zemljišta ili prava u korist općih korisnih zavoda, kao što su crkvena dobra (prebende), učionice, bolnice ili ubožišta, ili za uzdržavanje nekih osoba.⁴ Ova odredba izrazila je kao osnovnu karakteristiku zaklade činjenicu da se njena svrha ostvaruje samo iz prihoda koje na bilo koji način donosi glavnica, a da se sama glavnica ne smije trošiti.

Kao posebni pravni pojam, detaljno i u jednom zakonskom aktu, zaklade su bile obrađene Zakonskom odredbom o zakladama iz 1942. g. Za zaklade se ovdje kaže da su to ustanove kojima se određena imovina namjenjuje u koju trajnu općekorisnu svrhu. Kao načini osnivanja, tj. nastanka zaklada, navode se pravno ovjerene isprave, očitovanja ili izjave posljednje volje zakladatelja.⁵ Ovaj zakon ponovno prikazuje zaklade kao ustanove koje su u svom nastanku izrazito privatnog karaktera.

Zakladama su od davnina upravljala crkvena i politička upravna tijela u skladu sa svojim statutima i pravilima te prema odredbama pojedinih oporuka. U vrijeme kada je crkva imala glavnu ulogu u obavljanju djelatnosti kao što su školstvo, briga za bolesne i nemoćne, bile su misne, konvikatske i sl. zaklade glavni izvor njihova financiranja.

Polovicom 18. st. država počinje u okviru marijaterzijanskih upravnih reformi preuzimati brigu o školstvu, ubožništvu, zdravstvu i ostvarivanju drugih javnih društvenih zadaća. Tada ona uključuje i zaklade u zakone kojima se uređuje ostvarivanje ovih djelatnosti kao dio materijalne osnovice za njihovo provođenje. Naročito to vrijedi za velike zemaljske zaklade u razvoju školstva, ubožništva, bolničke skrbi pa i gospodarstva, ali su i pojedine gradske zaklade djelovale u tom smislu.⁶

Zaklade koje su postojale i djelovale s karitativnom »pobožnom«, danas bismo rekli, javnom društvenom funkcijom i u feudalnom dobu dobivaju sada novi okvir svoga djelovanja i određeno javno-upravno značenje. Tako zaklade kao materijalni izvor nalazimo u Općem školskom redu iz 1774. g., u »Novom školskom redu« iz 1806. g., u naredbama kojima se uređuje ubožništvo u Hrvatskoj i Slavoniji 1858. g. i 1877. g. te u nizu pojedinačnih uredaba, naredaba i zakona o pojedinim djelatnostima kroz veći dio 19. i početak 20 st.

Razvojem javne uprave, poreznog sistema i formiranjem trajno dotiranih fondova zaklade su postepeno gubile važnost materijalnog izvora za financiranje javnih društvenih djelatnosti. No njima i dalje ostaje uloga privatne, osobne ili grupne inicijative za rješavanje pojedinih karitativnih, socijalnih i sličnih, uvijek postojećih društvenih problema. Kako su krajem 18. i početkom 19. stoljeća zaklade postale važne za ostvarenje javnih društvenih interesa, država detaljnije regulira upravu i ostvarivanje njihove svrhe, tj. stavlja zaklade pod svoj neposredni nadzor. Tako 1841. g. Dvorska kancelarija izdaje dekret o nadležnosti političkih i sudbenih oblasti u zakladnim poslovima u kojem se kaže da o prihvaćanju osnivanja zaklada, njihovim promjenama i ukidanju, o ulaganju i upravi nad zakladnim fondom te brigu za ostvarivanje namjene zaklade vrši administrativna oblast, kod duhovnih zaklada u sporazumu s biskupskim uredom.⁷

2. Povijesni razvoj varaždinskih zaklada u 19. i 20. st.

Na području grada Varaždina djelovale su mnogobrojne i raznovrsne crkvene, zemaljske, županijske i gradske zaklade, te zaklade pojedinih udruženja i ustanova.

U ovom radu nastoje se prikazati gradske zaklade, tj. zaklade koje su stajale pod upravom Gradskog zastupstva i poglavarstva u drugoj polovici 19. i prvoj polovici

dvadesetog stoljeća. U svome djelovanju one su se pretežito odnosile na zavičajnike grada Varaždina.

Prema Privremenoj uredbi o upravljanju gradovima i trgovištima iz 1851. g. moralo je Gradsko vijeće voditi i provjeravati račune, izrađivati i pratiti godišnje proračune, domaćinski poslovati sa zakladnom imovinom te voditi brigu o ostvarivanju namjene sviju zaklada koje su stajale pod upravom grada.⁸ Prema Zakonu o uređenju gradskih općina iz 1895. g. zadaća gradskih općina u svezi sa zakladama je nepromijenjena. Statutom Grada Varaždina iz godine 1896. određeno je da nadzor nad računima zaklada provodi Gospodarski odbor, a za ubožku zakladu Bolno-ubožki odbor. Odluke Gradskog zastupstva provodilo je Gradsko poglavarstvo putem svoje Upravno-političke referade, za zaklade u nabožne i školske svrhe u okviru poslova Bogoštovja i nastave, za grobne zaklade u okviru poslovanja s Grobljem, a za zaklade za opskrbu i potporu ubogih u sklopu poslova koji su tada zajednički nazivani »Ubogarstvo«.¹⁰

Zakon o gradskim općinama iz 1934. g. samo indirektno obuhvaća zaklade odredbama o upravljanju gradskom imovinom, pomaganju nevoljnih i ubogih te podržavanju dobrotvornih zavoda i ustanova.¹¹

U cijelom promatranom razdoblju bilo je poslovanje gradske uprave sa zakladama pod nadzorom viših organa vlasti. Do 1895. g. bili su to županijski organi, zatim odjeli Kraljevske zemaljske vlade do 1918. g. (npr. za školske zaklade Odjel za bogoštovje i nastavu, za ubožke, bolničke i slične Odjel za unutrašnje poslove) te nadalje razni drugi organi koji su prema postojećem državnom uređenju bili nadređeni gradskoj upravi. Prema važećim propisima u cijelom promatranom razdoblju Gradsko je zastupstvo, odnosno Poglavarstvo, trebalo odlučivati i o prihvaćanju osnivanja predloženih zaklada te izrađivati zakladnice kao dokumente kojima se točno utvrđuje naziv, svrha, imovinska masa i način ostvarivanja zaklade, a koje su morale biti potvrđene od nadležnih viših organa vlasti. I pojedine crkvene zaklade¹² stajale su pod upravom Gradskog poglavarstva do 1860. kada su dane na upravljanje župnom uredu.¹³

O svim ovim poslovima moralo je Poglavarstvo redovito izvješćivati nadležne upravne vlasti. Provođenje ovih zadaća bio je za gradsku upravu obiman i složen posao koji često nije bio u skladu sa svim propisima i odredbama zakona.

1888. g. Kr. zemaljska vlada Odjel za bogoštovje i nastavu zaključuje da se uprava i kontrola nad zakladama od strane nižih političkih oblasti provodi loše i neredovito, pa mnoge zaklade brzo gube svoju imovinsku masu, a neke jednostavno nestaju. Glede toga donosi naredbu da se mora provesti pregled stanja zakladnih blagajni i o tome podnijeti izvješće vladi, te da se glavnice zaklada ubuduće trebaju čuvati u državnim vrijednosnim papirima, a ne u često neosiguranim privatnim zadužnicama.¹⁴

U Varaždinu se do 1894. g. zakladama upravljalo pojedinačno, tj. svakom zakladom zasebno ili kako se tada u spisima kaže »singularno«. Nepokretnine zaklada davale su se u najam, a unajmitelji su potpisivali obveznice na koje su plaćali kamate. Kamate od nekretnina, vrijednosnih papira i gotovinskih uloga predstavljale su prihode zaklada. Ovaj način poslovanja zaklada bio je prilično nesiguran jer mnoge od obveznica nisu bile pravno osigurane, kamate su se neredovito plaćale te su mnoge zaklade zamrle. Da bi te poslove pojednostavnila, gradska je uprava 1894. g. uvela zajedničko upravljanje nad svim gradskim zakladama. Tako su od 1895. g. sve zaklade bile stavljene pod »kumulativnu blagajnu sviju pod gradskom upravom opstojećih zavoda i zaklada« prema istim propisima koji su postojali za sirotinjske kumulativne blagajne te su bile vođene u jednom dnevniku, a za njihove tražbine uvedena je posebna Glavna knjiga. Svakoj zakladnoj glavnici bilo je prema ovom uređenju pripisivano 5 % kamata, a višak između stvarno ostvarenih prihoda glavnica i ovako isplaćivanih kamata koristio se za formiranje »pričuvne zaklade (Reserve-fonda)« iz

kojeg bi se pokrivali eventualni gubici pojedinih zaklada. No naredbom bana od 9. studenoga iste godine iz skupnog su rukovanja bile izlučene Građanska nemoćnica, Stražarska opskrbna zaklada i Nahodišna zaklada. Ukupna vrijednost sviju tada evidentiranih zaklada iznosila je oko 113 000 forinti, a imovina zaklada koje su došle pod zajedničku upravu iznosila je nešto manje od polovice ovoga iznosa.¹⁵

Statut grada Varaždina iz 1896. g., vjerojatno s namjerom da osigura izvršavanje zasebnih namjena pojedinih zaklada za iste, uz ostalo kaže da »njihov imetak mora i dalje ostati u svom opredjeljenju...«.¹⁶

Godine 1902. Gradska uprava se žali da racionalizacija i veća sigurnost u poslovanju zakladnom imovinom nije postignuta uvođenjem skupnog rukovanja zakladama jer time nisu bile obuhvaćene sve zaklade. Skupno se tada upravljalo s 37 zaklada čija imovina je iznosila 160 288 kr., a tri naredbom bana izlučene zaklade imale su tada zajedno 116 000 kr.¹⁷ No već 1912. g. ponovno se predlaže pojedinačno vođenje zakladnih poslova i knjiga. Navodi se da se skupnim vođenjem gubi slika o iznosu glavnice i kamatnog prihoda svake pojedine zaklade, da su principom raspodjele prihoda, u iznosu 5% na glavicu, neke zaklade prikraćene te da stalno raste blagajnička zaliha ili tzv. Pričuvna zaklada koja se ne upotrebljava u zakladne svrhe. Stoga se određuje da se zakladni računi ponovno počnu voditi za svaku zakladu zasebno. Iste je godine na zahtjev Kraljevske zemaljske vlade, Odjela za unutarnje poslove, načinjen popis i pregled stanja zaklada pod upravom Gradskog poglavarstva sa svrhom da se evidentiraju zaklade koje nemaju zakladnice te da se iste izrade. Tada je evidentirano 57 zaklada te je ustanovljeno da mnoge zaklade nemaju izrađene ili od Kraljevske zemaljske vlade potvrđene zakladnice.¹⁸ Tako se od početka 1913. g. zakladama ponovno upravlja pojedinačno, a imovina Pričuvne zaklade u iznosu od oko 3 500 Kr. u cijelosti je pridružena Zakladi Neustetter-Golub-Vinković za potporu gradskih ubogara.¹⁹

No ova akcija uvođenja reda nije trajno mogla pomoći opstanku mnogih zaklada. Postojalo je, naime, više razloga koji su dovodili do smanjenja vrijednosti zakladnih glavnica kroz dulje razdoblje. Uz već spomenuto opadanje značenja zaklada za ostvarivanje javnih društvenih potreba te uz poteškoće gradske uprave u učinkovitom upravljanju s velikim brojem zaklada valja dodati i činjenicu da su zaklade vrlo osjetljive na potrese i promjene u postojećim novčanim sistemima. Naime, zakladne glavnice najvećim su se dijelom sastojale od vrijednosnih papira i gotovine, a manjim dijelom od nekretnina, zbog toga su povremena obezvređivanja novca i naročito nepovoljni odnosi u promjenama novčanih sistema, koji su se desili na prijelazu iz 19. u 20. st., te poslije prvog i drugog svjetskog rata, doveli do znatnog smanjenja njihovih vrijednosti.

Tako su krajem dvadesetih godina ovoga stoljeća mnoge zaklade toliko osiromašile da više nisu mogle ostvarivati svoju svrhu. Stoga je Gradsko poglavarstvo 1928. g. donijelo zaključak o sjedinjavanju tzv. »financijski neaktualnih zaklada« u tri skupine. To su bile Zaklade za stipendije i potpore u koje je ušlo devet zaklada s ukupnom vrijednosti od 26 000 din. te su mogle sve zajedno stipendirati jednog učenika, Zaklade za podupiranje gradskih ubogara u koje je ušlo 11 zaklada s ukupnom imovinom od oko 46 000 din. te kao treća skupina Zaklade za uzdržavanje i rasvjetu grobnica u koju je ušlo 20 do sada samostalnih grobnih zaklada. Uz te sjedinjene zaklade i dalje su djelovale zasebno zaklade čije imovno stanje je to opravdavalo. Njihov broj bio je sada znatno manji, iako su neke od njih, npr. Zaklada Petrović, bile vrlo bogate i djelotvorne.²⁰

Prestanak djelatnosti zaklada zbiva se uporedno s postupkom agrarne reforme i nacionalizacijom, odnosno podržavljenjem velikog dijela privatne imovine nakon 1945.. Tada naime zemljišta kojima raspolažu pojedine zaklade postaju predmetom diobe među tzv. agrarne interesente, a zgrade (spominje se osam zgrada u vlasništvu zaklada) te imovina u gotovini i vrijednosnim papirima prelaze pod upravu poduze-

ća koje se tada nazivalo »Državna uprava zgrada« ili »Uprava stambenih zgrada Gradskog narodnog odbora«. U trenutku prestanka postojanja zaklada (31. prosinca 1946. g.) navodi se deset gradskih zaklada čija je imovina uz spomenutih osam zgrada iznosila oko 140 000 din. Djelatnosti koje su financirale te zaklade prelaze u nadležnost Gradskog narodnog odbora. On to obavlja preko svojih sekretarijata a u skladu s materijalnim mogućnostima.²¹ Ovo nestajanje zaklada nakon 1945. g. ne događa se samo uslijed promjene imovinsko-pravnih odnosa već je i odraz općih društvenih prilika, naime, negiranja uloge pojedinca u povijesnim zbivanjima i sveopće kolektivizacije karakteristične za poslijeratne socijalističke države.

GRADSKI NARODNI ODBOR VARAŽDIN

Stomatološki otkup
Zajmiter

Koncept!

Broj: 21004/1946.

u Varaždinu, dne 27. prosinca 1946.

Izdat: Likvidacija zaklada i
zaključenje knjiga.-

Financijskom otkupu gradsko-MO-a

u/

VARAŽDINU

Danom 1. siječnja 1947. prestaju postojati zaklade I. M. i R. Petrović, Dr. Petroslava Jarića i Građanske nemoćnice. Uvrbe ovih zaklada, u duhu bivših zakladnica, izvršivat će u svom djelokrugu i u granicama financijskih mogućnosti Gradsko MO, po svojih nadležnih otkupcima.

Sve nekretnine navedenih zaklada, ukupno 8 stambenih zgrada i raspoloživa gradilišta, odnosno obradive površine, prelaze 1. siječnja 1947. pod upravu državnih zgrada Gradsko MO-a.

Sva raspoloživa gotovina, uložne knjizice i vrijednosni papiri prelaze također u okupljanje na rukovanje uprave zgrada MO-a.

U vezi ovo, nalaze se financijskom otkupu da do 31. VII. 1946. isplati sve račune, koji eventualno terete ove zaklade, uplati sav državni i gradski porez i da zaključi sve glavne knjige i dnevnik zaklada Petrović, Jarić i Građanske nemoćnice.

Raspoloživa gotovina ovih zaklada ima se odozvititi tekućim računom uprave zgrada Gradsko MO-a u Gradskoj kantonističkoj uložnoj knjizici koja se realizirati i također doznati navedenom tekućem računom. Vrijednosni papiri ovih zaklada ostaju do daljnje odredbe u pohrani blagajne financijsko-otkupca Gradsko MO-a.

Uplatiti troškova oko uzdržavanja obiteljskih članova Jarić i Petrović, reluzi također pod upravu zgrada MO-a.

art. fazičan- loboda naredu!

Šefinik:
/Prntić/

[Signature]

Izdatjednik:
/Orneca/

[Signature]

Izvor: PAV, GNO-Varaždin, br. 21004/1946. g.

3.1. Zaklade za zdravstvene, karitativne i socijalne svrhe

U ovoj skupini prvo treba spomenuti *Zakladu za Građansku nemoćnicu*, vjerojatno najstariju ustanovu ove vrste u Varaždinu. O dugoj tradiciji skrbi za nemoćne i uboge u gradu Varaždinu govori nam postojanje Xenodochiuma, hospitala ili spitala koji gradske knjige spominju još u 15. st.. Postojanje ove ustanove omogućavali su velikim dijelom varaždinski građani svojim prilozima i oporučnim zapisima, a dijelom su prihode ove ustanove činile i globe koje je određivao gradski sudac.²² Zavod građanske nemoćnice nastao je u drugoj polovici 18. st., a dio materijalne osnove za njegovo djelovanje čini Zaklada nastala jednako tako na osnovi priloga i zapisa mnogobrojnih varaždinskih građana. Polovicom 19. st. Zaklada raspolaže kućom uz crkvu sv. Florijana u vrijednosti od 10 000 for. i glavnicom u vrijednosti od 13 708 for. U kuću je smješteno 24 nemoćnika koji dobivaju, uz smještaj, liječničku skrb, podvorbu, a neki još i dnevnu milostinju od 4 »krajcara srebra«.²³ Krajem 19. st. imovina kojom je raspolagala iznosila je 32 000 forinti,²⁴ a prema računima iz 1909. g. njena imovina u vrijednosnim papirima i gotovini iznosi 76 000 Kr.. U to vrijeme nemoćni građani i građanke imaju u nemoćnici besplatan stan i ogrjev, dobivaju dnevnu potporu od 24 filira, no za opskrbu se moraju sami pobrinuti.²⁵ U zgradi kraj florijanske crkve stanovali su nemoćni varaždinski građani, i to poglavito oni koji su služili u građanskoj četi sve do prvog svjetskog rata kada se zbog pomanjkanja stambenog prostora stanovi u ovoj zgradi počinju iznajmljivati.²⁶ Godine 1940. iznosio je ukupni prihod Zaklade, nastao od najamnine za zgradu i kamata na glavicu, 19 970 din. te je u cijelosti upotrebljen za popravak i održavanje zgrade.²⁷ Godine 1946. g. Zaklada posjeduje glavicu od 5 400 din. te se nalazi na popisu zaklada čija je imovina prelazila na račun Državne uprave zgrada.²⁸

Postojanje *Uboške zaklade* vezano je uz postojanje Zavoda ubogih koji postoji u gradu od 1784. g. I ova Zaklada predstavljala je materijalnu osnovu rada ovog dobrotvornog Zavoda. Svrha djelovanja Zavoda bila je davanje redovite novčane pomoći siromašnim građanima Varaždina.²⁹ Godine 1857. spominje se kao sjedinjena s gradskom bolnicom te posjeduje 11 791 for.³⁰ Tada, naime, vodi akciju izgradnje bolnice Zavoda ubogih koja će služiti za opskrbu prosjaka i siromaka, ali »i onih koji nemaju prilike da budu liječeni kod kuće pa će se moći dati na brigu u bolnicu uz naplatu određenih troškova«.³¹ Kasnije je ova zgrada služila kao Ubožnica, a 1931. g. se utvrđuje da ona ni prostorno ni sanitarno ne odgovara svojoj svrsi te da je treba premjestiti u Hrašćicu.³²

S imovinom od 1 788 din. 1928. g. ulazi u zbir zaklada za pomoć gradskim ubogarima.³³ Glavnica ove Zaklade nastala je dobrovoljnim prilozima brojnih varaždinskih građana te pojedinačnim većim darovima, kao npr. 11 000 forinti koje je poklonio nadbiskup zagrebački Juraj Haulik, 300 forinti srebra kao poklon nadbiskupa Filipa Bačanija, 100 forinti srebra kao poklon Ivana Kralja, biskupa i prepošta vranskog i niz drugih.³⁴ Za djelovanje ovoga Zavoda bile su ustrojene i mnoge posebne zaklade, kao npr. ona Matije Bauera, Ivana Nepomuka Petrovića, Vinka Koterbe i dr. Prema zakonskim odredbama novac za uboške zaklade pritičeo je i od raznih globa i drugih izvora.³⁵

Društvo dobročinstava u Varaždinu osnovano je 1828. g. Svrha mu je bila da podupire siromašne udovice, osobe koje se ne mogu same uzdržavati zbog starosti ili pomanjkanja imetka, siromašne bolesnike i siromašne obitelji bez razlike na vjeru, narodnost, dob i stalež.³⁶ Djelovanju ovog Društva uvelike su pomogli plemstvo i vlastela Varaždinske i susjednih županija svojim bogatim i trajnim doprinosima, među kojima su se naročito istakle grofica Terezija Erdödy iz Bajnskih Dvora i grofica Luisa Erdödy iz Novog Marofa.³⁷ Godine 1857. spominje se na popisu gradskih fondova i zaklada te tada posjeduje kuću u kojoj smješta bolesnike i glavicu u iznosu od 9 330 forinti.³⁸ Godine 1869. zgrada koju je posjedovalo procijenjena je na vrijednost

od 1 476 forinti, a glavnica u gotovini i vrijednosnim papirima iznosila je oko 14 000 for. Godišnji prihod društva činile su kamate na glavicu, što upućuje na način djelovanja zaklade, i prinosi članova. Iste godine društvo je nadarilo 999 osoba i na to potrošilo oko 1000 forinti.³⁹ U prvoj polovici 20. st. društvo je nastavilo djelovati, no vjerojatno zbog načina djelovanja više se ne spominje na popisima gradskih zaklada.

Polovicom 19. st. na popisu gradskih fondova i zaklada spominje se i *Gradanska zbrinjavajuća ustanova* kojoj je svrha pomoć siromašnim građanima u novcu i lijekovima. Njena imovina iznosi tada 13 708 for., a nastala je dobrovoljnim prilozima mnogih građana.⁴⁰

Svojom odlukom osnovalo je Gradsko zastupstvo krajem 19. st. i *Zakladu prejasne nadvojvotkinje Marije Valerije* s glavnicom od 500 for. i svrhom da se svake godine nadare 4 gradska siromaha.⁴¹

Zaklada gradske bolnice osnovana je 1. siječnja 1909. g. prema odredbama Zakona o zdravstvu iz 1906. g. U zapisniku Gradskog poglavarstva tom prilikom se kaže da bolnica do sada nije imala nikakve imovine, već ju je izdržavala Gradska općina kao i ostale gradske zavode iz redovitog proračuna. Kako bi Zaklada mogla poslovati, tj. isplatiti dohodke osoblju i namirivati ostale troškove, Gradska blagajna joj je tijekom prve godine poslovanja predujmila oko 33 000 Kr. Ova se Zaklada trebala financirati iz prihoda bolnice za usluge koje je davala, tj. iz naplate bolnoopskrbnih troškova.⁴² Kako bi namirila prijašnje troškove i započela s normalnim poslovanjem, ovoj Zakladi je Varaždinska županijska štedionica 1910. g. odobrila kredit na 50 000 Kr. koji se trebao vraćati kroz 20 godina.⁴³

Zajednička je karakteristika ovih zaklada da su sve nastale temeljem dobrovoljnih priloga većeg broja građana, darova i zapisa bogatih pojedinaca, vlastele i visokog svećenstva, neke temeljem prihoda iz zakonom određenih izvora, a neke i putem odluke Gradskog zastupstva iz sredstava gradskog proračuna. S karitativnom svrhom, tj. prvenstveno kao pomoć gradskim ubogarima djelovale su u gradu i mnoge manje zaklade koje su nastale isključivo na osnovi oporučnih ostavština ili darova pojedinaca.

Najveća među njima bila je *Zaklada Vinka Koterbe za proširenje i uzdržavanje gradske ubožnice*. Vinko Koterba bio je vrlo imućan varaždinski trgovac i veleposjednik, a dugi niz godina bio je i predsjednik Varaždinske županijske štedionice.⁴⁴ Djelovao je u mnogim varaždinskim dobrotvornim društvima. Zaklada, koju je osnovao, nastala je početkom našeg stoljeća te je tada raspolagala imovinom od 100 000 Kr. U skladu sa zakladnicom 10 000 Kr. bilo je korišteno za kupnju dvorišta i dijela kuće kraj postojeće bolnice Zavoda ubogih u Bolničkoj ulici, daljnih 15 000 za uređenje ovog novog dijela, a preostala glavnica od 75 000 Kr. služila je kao osnovica za dobivanje kamata koje su pak služile za financiranje novih 8 mjesta u Zavodu ubogih.⁴⁵ Godine 1914. ova Zaklada raspolaže glavnicom od 94 000 Kr.^{46.}, a godine 1928. s vrlo malom glavnicom i ulazi u zbir Zaklada za gradske ubogare.⁴⁷

Zaklada nahodišta za uzdržavanje nahoda i dojenčadi u gradu Varaždinu nastala je po oporuci zakladateljice plemkinje Marije Horvat, rođene Kanotaj, iz 1862. i 1865. g. Pod upravu Poglavarstva grada Varaždina predana je 1872. g. kada je njena vrijednost iznosila 25 632 for., a sastojala se od kuće u Pavlinskoj ulici i vrijednosnih papira.⁴⁸ Prema procjeni Odbora za pregled stanja zaklada i zavoda iz 1897. g. kuća u Pavlinskoj ulici vrijedila je 25 000 forinti, a glavnica je iznosila 11 000 forinti.⁴⁹ Godine 1905. njena ukupna vrijednost je procijenjena na 79 814 Kr.⁵⁰ Svoju namjenu, zbrinjavanja napuštene djece, nikada nije ostvarila. Sama kuća u Pavlinskoj ulici bila je korištena u mnoge svrhe, dio je bio iznajmljen za školske potrebe, u njoj je bio smješten sirotinjski odbor, mjesni sud i mjernički ured.⁵¹ Kroz dulje razdoblje bio je ovdje smješten i dio gradskog arhiva.⁵² U kuću je 1929. g. uselila Opća dječja bolnica za malu djecu i trudne matere te druge sanitetske ustanove sa simboličnom najaminom od 10 din. godišnje i obrazloženjem da djeluju s istom svrhom.⁵³

Nadbiskup Juraj Haulik, veliki hrvatski dobrotvor i mecena, vrijednim priložima darivao je mnoge varaždinske dobrotvorne i školske zavode i ustanove.⁵⁴ Tako je u drugoj polovici 19. st. osnovao *Zakladu za darivanje gradskih ubogara*. Krajem stoljeća ova Zaklada je raspolagala imovinom od 12 300 forinti.⁵⁵ Spominje se još i 40-tih godina našeg stoljeća kada njena glavnica iznosi nešto više od 6 200 din.⁵⁶

Krajem 19 st. nastale su i dvije zaklade Matije Bauera, međunarodno poznatog trgovca drvom i industrijalca, a od 1893. g. i začasnog građanina grada Varaždina.⁵⁷ *Zaklada* koju je osnovao za *nedjeljno nadarivanje siromaha* imala je glavnica u iznosu od 12 000 for., a druga osnovana za *Gradansku nemoćnicu* glavnica u iznosu od 6000 for.⁵⁸

Među starije zaklade s ovom svrhom pripadaju još:

*Zaklada Martina Kreutz*a za *podupiranje siromašnih udovica*, nastala na osnovu oporuke iz 1816. g., polovicom stoljeća raspoloža imovinom od 5 862 forinti te služi za nadarivanje čak 80-tak siromašnih udovica.⁵⁹ Krajem 19. st. posjeduje glavnica od 6 200 for., a navodi se da joj je svrha nepoznata. Tijekom 20 st. koristi se za podupiranje gradskih ubogara i kao takva 1928. g. s glavnicom od 3 004 din. ulazi u zbir zaklada za podupiranje gradskih ubogara.⁶⁰ U ovoj skupini spominje se i na popisu zaklada iz 1940. g.⁶¹

Zaklada Josipa Sajkovića nastala je na osnovi oporuke zakladatelja iz 1818. g. sa svrhom da se iz kamata novčano podupire trideset udovica.⁶² Polovicom 19. st. spominje se s istom svrhom i tada posjeduje glavnica od 944 for.⁶³ Od kraja 19. st., kada raspoloža s imovinom od 1 000 for.⁶⁴, pa do 40-tih godina našeg stoljeća koristi se za nadarivanje gradskih siromaha.⁶⁵

Sa svrhom podupiranja gradskih ubogara djelovala je pod upravom Gradskog poglavarstva od 1867. g. do 1883. g. i *Zaklada Matije Megyerija*, kanonika lektora Čazmanskog kaptola. Vrijednost glavnice ove Zaklade iznosila je 3000 forinti. Godine 1883. masa ove Zaklade pripojena je Zakladi Građanske nemoćnice. Zanimljivo je da je Odjel za unutarnje poslove Zemaljske vlade odobrio ovo spajanje glavnice s obrazloženjem da je oporučno bilo određeno da se spomenuta suma upotrijebi za pomoć ubogima, a nije bilo izričito napomenuto da se svrha može ostvarivati samo iz prihoda od glavnice koja se ne smije dirati, što je bitna karakteristika djelovanja zaklade.⁶⁶

Krajem 19. st. spominju se s istom svrhom *Zaklada Josipa Vidnjevića*, gradskog blagajnika, od 160 for., i *Zaklada Rozalije Finkl* s glavnicom od 500 for.⁶⁷

U prvoj polovici 20. st. koristila se za pomaganje gradskih ubogara i *Zaklada Neustetter-Vinković-Golubova*. Ova je Zaklada nastala spajanjem *Zaklade varaždinskog veletržca Krištofora Neustettera*, nastale još u 17. st.⁶⁸, te *Zaklada Juraja Goluba i Imbre Vinkovića* nastalih krajem 18. st.⁶⁹ Sve tri Zaklade su do podkraj 19. st., djelovale sa svrhom podupiranja siromašnih udovica. Krajem 19. st. navodi se da je ovoj Zakladi svrha nepoznata, a prihode od njene glavnice koriste župni ured, franjevački samostan te općina za nadarivanje gradskih ubogara. Tada je njena vrijednost iznosila 2 240 for.⁷⁰ Godine 1928. Zaklada raspoloža glavnicom od 1 140 din. i ulazi u zbir zaklada za podupiranje gradskih ubogara.⁷¹

Kasnije je u tu svrhu bila korištena i *Zaklada Mirka Plohlina*⁷² koja krajem 19. st. ima glavnica od 550 for. i koristi se za nadarivanje siromašnih udovica.⁷³ Zanimljivo je da su potkraj 19. i početkom 20. st. sve Zaklade, koje su dotad djelovale sa svrhom potpore siromašnih udovica, promijenile svoju namjenu i počele se koristiti za podupiranje gradskih ubogara. Vjerojatno je razlog tome bio i to što su se počeli razvijati i drugi načini socijalnog osiguranja udovica.

Neke zaklade za podupiranje gradskih ubogara nastale su i u našem stoljeću, kao npr. ona *Ivana Nepomuka Petrovića*, nastala 1904. g. s glavnicom od 30 000 Kr.⁷⁴, *Stjepana Schlengera* s glavnicom od 1000 Kr., koju je ustrojio Mavro Schlenger za uspomenu na svoga sina Stjepana, palog u prvom svjetskom ratu,⁷⁵ te *Dragutina*

Dojkovića, koja 1928. g. ima glavnica od 100 din. Većina ovih zaklada ocijenjene su 1928. g. kao financijski neaktuelne te su udružene u grupu Zaklada za potporu gradskih ubogara.⁷⁶ Posljednje od tih zaklada prestale su djelovati 1946. g.⁷⁷

Iz proračuna Grada Varaždina za 1911. g. izdvojeno je za opskrbu i potporu ubogih 34 448 Kr., a godišnji prihod raznih zaklada za potporu ubogih iznosio je te godine 3 800 Kr. (bez prihoda Zaklade Građanske nemoćnice) što znači da se iz prihoda zaklada u to vrijeme rješavalo oko 10% ovovrsnih potreba grada.

Kao prikaz djelovanja ovih zaklada možemo navesti i Izkaz o podjeljenju potpora uoči božićnih blagdana 1912. g. Tada su pripomoć primile 462 osobe kojih je dio bio smješten u Građanskoj nemoćnici i Ubožnici, a dio su bili štitenici I. N. Šurbeka. Ukupno je podijeljeno 1810. Kr. i 42 filira što je prikupljeno kao kamata na spomenute zakladne glavnice.⁷⁸ Tridesetih godina našeg stoljeća opskrba gradskih ubogara ostvaruje se gotovo u potpunosti preko gradskog proračuna. Tako u budžetu za 1937/1938. g. Grad predviđa za razne potpore siromasima 272 000 din. a za uzdržavanje Gradske ubožnice oko 142 000 din. U okviru Ubožnice ubogari dobivaju dnevnu novčanu pomoć, odijelo i obuću, u domu radi 5 sestara i jedna služavka, a osiguran je i pogreb štitenika.⁷⁹ Zaklade sa svojom imovinom i dalje doprinose dijeljenju uboških potpora, no s vremenom sa sve manjim iznosima. Na primjer, 1928. g. jedanaest nekada bogatih i vrlo djelotvornih zaklada za potporu gradskih ubogara ostvarilo je prihod od 2746 din.⁸⁰, a 1940. g. devet ovih zaklada ostvarilo je prihod od svega 163 din.⁸¹

U ovu skupinu zaklada spadaju i zaklade ustrojene za pomoć bolesnim pripadnicima raznih udruženja, odnosno njihovim obiteljima prilikom smrti, za skrb o siromašnoj djeci predškolskog uzrasta, za pomoć obiteljima palih vojnika, za pomoć u borbi protiv pojedinih društvenih poroka, kao npr. alkoholizma i sl.

Kasa za pomoć grenadirskim udovicama nastala je 1813. g. kao dobrotvorni zavod poznate varaždinske grenadirske satnije »Građanske čete«. Polovicom 19. st. raspolagala je imovinom od 3 272 for., koja je nastala doprinosima samih grenadira, a služila je za pripomoć siročadi i udovicama prilikom smrti supruga.⁸² *Zaklada za potporu bolesnih članova Gradske glazbe* spominje se na popisu gradskih zaklada iz 1912. g.⁸³ S navedenom svrhom djelovala je do 1926. godine kada je ukinuta.⁸⁴

Krajem 19. st. spominje se *Zaklada za opskrbu siročadi i udovica stražara i nadstražara* s glavnicom od 6 600 for.⁸⁵ Prilikom uvođenja kumulativnog vođenja zaklada pri Gradskom poglavarstvu u Varaždinu Banskom naredbom iz 1895. g. izuzeta je *Zaklada za opskrbu gradske straže sigurnosti* uz još druge dvije iz zajedničkog rukovanja.⁸⁶ Ova je Zaklada postojala do 1935. g. kada je ukinuta po naređenju Banske uprave.⁸⁷

Zaklada za osnutak pjestovnice ili zabavišta za siromašnu malenu djecu spominje se već polovicom 19. st. Početkom 20. st. primila je zapis od 2 000 Kr. iz oporuke Ivana Nepomuka Petrovića.⁸⁸ Ova se Zaklada ne spominje u popisima gradskih zaklada pa vjerojatno samostalno nije ostvarila svoju namjenu. *Zaklada za potporu obitelji povojničenih i u ratu palih Varaždinaca* osnovana je odlukom Gradskog poglavarstva 1918. g. 1928. g. raspolagala je imovinom od 6 700 din. Iste godine je ukinuta nakon što je država preuzela opskrbu invalida i njihovih obitelji.⁸⁹ Te godine ukinute su i *Zaklada za dobrotvorne svrhe* te *Zaklada za suzbijanje alkoholizma*.⁹⁰

3.2 Zaklade za podupiranje škola, nastavnika i đaka

Posebno treba prikazati zaklade koje su djelovale kao materijalna podrška djelovanju škola kao ustanova. To su Školska zaklada, Zaklada za realnu učionu te Stara i Nova školska zaklada. Kao *Školska zaklada* spominje se 1854. g. zaklada za uzdržavanje pučke djevojačke škole u Uršulinskom samostanu. Navodi se da je Zaklada

osnovana 1853. g. te da joj je namjena godišnja nagrada »Njemačkom propovjedniku« i »Alteristi« od 100 forinti srebra, a samom Samostanu za uzdržavanje i grijanje učionica te nabavu knjiga za siromašne učenice 200 for. Zakladu je osnovalo Gradsko poglavarstvo iz sredstava gradskoga proračuna. Posebno se ističe kako je škola financirana iz ove Zaklade pa Samostan ne smije ubirati školarinu.⁹¹ Uz ovu prvu Djevojačku školu u Hrvatskoj postojao je i Djevojački konvikt čiji je rad isto tako velikim dijelom bio omogućen putem zaklada.

1856. g. odobrena je i zakladnica *Zaklade za višu početnu i nižu realnu učionu*. Gradsko poglavarstvo se obvezalo da će za uzdržavanje ove škole osigurati zgradu i opremu, godišnji dohodak za redovne učitelje i učitelja vjeronauka u iznosu od ukupno 700 forinti te godišnju plaću za podvornika u iznosu od 120 for. Ova će se sredstva isplaćivati iz gradske blagajne a osigurati će se putem poreza.⁹² Iako se u spisima ovi načini novčanog podupiranja škola nazivaju zakladama, oni ne djeluju na način zaklada, već više odgovaraju pojmu fonda.

Krajem 19. st. spominje se *Stara školska zaklada*, nastala dobrovoljnim prilozima građana. Navodi se da je njena zakladnica izgubljena, tj. prvotna svrha joj nije poznata, a koristi se za nabavu odijela i obuču siromašnoj školskoj djeci obospolnih gradskih pučkih škola. Tada joj je glavnica iznosila 1650 for. Istovremeno spominje se i *Nova školska zaklada* čija imovina tada iznosi 1000 forinti. Ona se koristi za pokrivanje učiteljskih beriva i za uzdržavanje škola, te se izričito navodi »kako to i sam školski zakon određuje«.⁹³

Daljne zaklade iz ove skupine uglavnom se odnose na novčano podupiranje samih učenika, tj. djeluju kao stipendijske ili potporne zaklade. Najveći broj ovih zaklada nastao je na temelju ostavština pojedinaca te predstavljaju tzv. privatne stipendijalne i potporne zaklade.

Zaklada Stjepana Štefanića nastala je temeljem oporuke iz 1794. g. sa svrhom »bodriti siromašne roditelje da šalju djecu u školu«. Stipendirala je dva dječaka s iznosom od 40 for. i dvije djevojčice s iznosom od 20 for. godišnje.⁹⁴ Polovicom 19. st. ona raspolaze s glavnicom od 1198 for.⁹⁵, krajem 19. st. s glavnicom od 3 800 for.⁹⁶, a 1928. g. kao premalena za samostalno djelovanje ulazi u zbir zaklada za stipendiranje i potpore učenicima.⁹⁷

Zaklada Jakoba Jeliševića nastala je 1812. g. na osnovi oporuke kojom joj je određena glavnica od 10 000 forinti.⁹⁸ Zaklada je bila namijenjena prvenstveno rođacima zakladatelja, a ako ovih ne bi bilo, mogli su je koristiti obrtnički naučnici.⁹⁹ U oporuci je bilo navedeno pet obitelji, od kojih je svaka imala pravo na jednu stipendiju u iznosu od 120 for. godišnje.¹⁰⁰ Polovicom 19. st. Zaklada je raspolagala glavnicom od 5 708 for.¹⁰¹, krajem 19. st. taj se iznos popeo na 9000 forinti,¹⁰² a 1919. g. Zaklada je posjedovala glavicu od 16 820 Kr.¹⁰³ Godine 1928. s imovinom od oko 6 000 din. kao premalena za samostalno djelovanje ona ulazi u skupinu Zaklada za stipendiranje i potpore učenicima.¹⁰⁴ Krajem prošlog i početkom ovog st. Zaklada je isplaćivala po šest stipendija od po 70 for., odnosno 186 Kr. godišnje.¹⁰⁵ Stipendisti ove Zaklade polazili su pučku školu, obrtne škole i Gimnaziju. Zaklada je djelovala do polovice 20. st.¹⁰⁶

Zaklada Martina Kreutzza za podupiranje triju siromašnih učenika Kraljevske velike gimnazije nastala je temeljem oporuke iz 1816. g.¹⁰⁷ Polovicom 19. st. raspolagala je s glavnicom od 3 875 for.¹⁰⁸, krajem stoljeća glavnicom od 4 200 for.¹⁰⁹, a 1928. g. s glavnicom od 1690 din. ušla je u zbir Zaklada za stipendije i potpore učenicima.¹¹⁰ U toku dugogodišnjeg razdoblja stipendirala je po tri gimnazijska učenika s iznosom od 79 for. i 60 nč., a početkom 20. st. dvije stipendije od po 210 Kr.¹¹¹

Stipendijska zaklada Jurja Jakopca utemeljena je oporukom iz 1834. g., a bila je namijenjena stipendiranju jednog učenika iz obitelji Jakopec.¹¹² Krajem 19. st. ona posjeduje glavicu od 5 500 for.¹¹³, dvadesetih godina ta glavnica iznosi oko 20 000 Kr.¹¹⁴, a 1923. imovina Zaklade iznosila je 4.433 dinara.¹¹⁵ Godine 1928. kao preslaba

Vu. Sine prilikom...
1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...
10. ...
11. ...
12. ...
13. ...
14. ...
15. ...
16. ...
17. ...
18. ...
19. ...
20. ...
21. ...
22. ...
23. ...
24. ...
25. ...
26. ...
27. ...
28. ...
29. ...
30. ...
31. ...
32. ...
33. ...
34. ...
35. ...
36. ...
37. ...
38. ...
39. ...
40. ...
41. ...
42. ...
43. ...
44. ...
45. ...
46. ...
47. ...
48. ...
49. ...
50. ...
51. ...
52. ...
53. ...
54. ...
55. ...
56. ...
57. ...
58. ...
59. ...
60. ...
61. ...
62. ...
63. ...
64. ...
65. ...
66. ...
67. ...
68. ...
69. ...
70. ...
71. ...
72. ...
73. ...
74. ...
75. ...
76. ...
77. ...
78. ...
79. ...
80. ...
81. ...
82. ...
83. ...
84. ...
85. ...
86. ...
87. ...
88. ...
89. ...
90. ...
91. ...
92. ...
93. ...
94. ...
95. ...
96. ...
97. ...
98. ...
99. ...
100. ...

za samostalno djelovanje ulazi u zbir zaklada za stipendiranje učenika.¹¹⁶ Uz manje prekide Zaklada je uzdržavala jednu stipendiju koja je isprva iznosila 180 for.¹¹⁷, zatim 360 Kr.¹¹⁸, a od 1923. g. 90 din. godišnje.¹¹⁹

Stipendisti su pohađali srednju i visoke škole. Glavnica ove Zaklade bila je pod upravom Gradskog poglavarstva, a njenim dohotkom je raspolagala i odlučivala o dodjeljivanju stipendija Kraljevska zemaljska vlada, Odio za bogoštovje i nastavu, odnosno kasnije drugi viši upravni organi nadležni za ovu vrstu zaklada.

Krajem 19. st. spominju se: *Zaklada Martina Leitnera za glazbenu školu* s glavnicom od 550 for., te ciljem da se svake godine nadari najbolji učenik gradske glazbene škole, *Zaklada Matije Bauera za podupiranje siromašne školske djece pučkih škola* s glavnicom od 12 000 for. te *Zaklade Vjekoslava Benaka*, kanonika Čazmanskog kaptola, od 1300 forinti i *Josipa Crniča* od 650 for., obje za odjeću i obuču siromašnim polaznicima pučkih škola.¹²⁰ Krajem 19. st. spominje se i *Zaklada Ivana Lindenthala*, prvog »nadučitelja« varaždinske Muzičke škole. Tada raspolaže s imovinom od 720 for., a navodi se da nema Zakladnice te se predlaže korištenje zakladnih prihoda za potporu ubogih.¹²¹ U tijeku 20. st., vjerojatno zabunom, spominje se kao zaklada Josipa Lindenthala, a koristi se u stipendijalne svrhe.¹²² Gotovo sve ove zaklade ušle su 1928. godine u zbir zaklada za stipendiranje i novačno podupiranje učenika te su zajedničkim prihodom od kamata ostvarivale svega jednu stipendiju godišnje.¹²³

Ivan Nepomuk Petrović, tvorac najveće privatne stipendijalne zaklade u Varaždinu

Početkom 20. st. nastale su još dvije privatne stipendijalne zaklade, to jest 1904 g. ustrojena Stipendijalna zaklada Ivana Nepomuka i Rozalije Petrović¹²⁴ i Zaklada dr. Vatroslava Jagića nastala na osnovi oporuke iz 1924. g.¹²⁵ Posebno je ovdje vrijedna spomena *Stipendijalna zaklada Ivana Nepomuka i Rozalije Petrović*. Zakladatelj Ivan Nepomuk Petrović rođen je u Varaždinu 1817. g. Cijeli svoj životni vijek radio je u raznim službama i na raznim položajima vezanim uz razvoj i djelovanje grada. Bio je gradonačelnik, niz godina gradski zastupnik, a šest godina i narodni zastupnik u Saboru. Umro je 1904. g., a prema njegovoj oporuci osnovana je uz već spomenute zaklade jedna manja Zaklada za Nadbiskupsko sirotište u Zagrebu te su bogato nadarene varaždinske crkve, mnogi kulturni i humanitarni zavodi, ustanove i društva u Varaždinu i cijeloj Hrvatskoj s ukupnim iznosom od oko 60 000 Kr.. Bogatstvom ovih svojih zapisa I. N. Petrović uvrstio se u red zaslužnih Hrvatskih mecena.¹²⁶ Stipendijalna zaklada koju je osnovao djelovala je od 1904.¹²⁷ do 1946. g. te je davala stalne stipendije i jednogodišnje potpore od pučkih do visokoškolskih ustanova u Hrvatskoj i u inozemstvu.¹²⁸ Prema imovinskoj masi, koja se sastojala od stambenih zgrada, poljoprivrednog zemljišta, gotovine i vrijednosnih papira sveukupne vrijednosti od oko 500 000 Kr.¹²⁹ prilikom svoga nastanka a i kroz cijelo svoje postojanje bila je najveća privatna i stipendijalna zaklada u Varaždinu. Podaci navedeni u knjizi E. Kantea »Zbirka zakladnica i historijata stipendijskih i sličnih zaklada« kazuju da je 1912. g. ova Zaklada s imovinom od 588 000 Kr. bila najveća privatna stipendijalna zaklada u tadanjoj Hrvatskoj i Slavoniji. Za usporedbu treba reći da je u spomenutoj Zbirki zakladnica navedeno 110 privatnih stipendijalnih zaklada, od kojih je slijedeća najbogatija bila zaklada Danijela Banjanina, trgovca iz Karlovca, koja je raspolagala imovinom od oko 214 000 Kr.¹³⁰ Zaklada Petrović stipendirala je od 30 do preko 60 stipendista godišnje.¹³¹ Uz stalne stipendije, koje su učenike pratile od pučke škole do visokoškolskih ustanova, pa i kod postdiplomske naobrazbe, Zaklada je prema mogućnostima dodjeljivala i jednogodišnje potpore.¹³² Stipendije koje su se dodjeljivale bile su vrlo izdašne pa su tako u prvih petnaestak godina djelovanja Zaklade iznosile za pučke škole 200 Kr., za srednje škole 500 Kr., a za visoke škole 700 Kr. godišnje. Iznos stipendija povećan je 1921. g. i od tada je iznosio 300 Kr. za pučke škole, 600 Kr. za srednje škole i 1 500 Kr. za visoke škole.¹³³ Uslijed nepovoljne zamjene kruna za dinare došlo je do smanjenja vrijednosti ovih stipendija. Stoga je 1926. g. smanjen broj stipendija, a povećan je njihov iznos. Od tada dodjeljivano je 6 stipendija za pučke škole u iznosu od 500 din., 16 stipendija za srednje škole od po 2 000 din. te 7 stipendija za visoke i slične škole od po 5 000 din. godišnje.¹³⁴ U vrijeme II. svjetskog rata Zaklada je dodjeljivala 16 stalnih stipendija za srednje škole u iznosu od 2000 Kr. i 3 stipendije za visoke škole te gotovo isto toliko vrijedne brojne jednogodišnje potpore.¹³⁵ Stipendije ove Zaklade bile su namijenjene rođacima zakladatelja te zavičajnicima grada Varaždina. Svojim bogatim djelovanjem ova je Zaklada znatno pripomogla stvaranju varaždinske inteligencije, pogotovo one koja potječe iz nižih društvenih slojeva.

»Zaklada dr. Vatroslava Jagića, sveučilišnog profesora i književnika, za uzdržavanje i uređenje njegove obiteljske grobnice na gradskom groblju u Varaždinu i podupiranje siromašnog marljivog đaka, varaždinskog hrvatskog građanskog porijekla« počela je djelovati 1926. g.¹³⁶ Godine 1940. njena imovina se sastojala od zemljišta koje se davalo u najam i glavnice od 5 826 din. koja se ukamaćivala. Uz ostale obveze iz prihoda se uzdržavalo jedno stipendijsko mjesto na srednjim ili kojoj visokoj školi sa stipendijom u iznosu od 1500 din. godišnje.¹³⁷

Uz ove gradske djelovale su na području Varaždina i mnoge druge stipendijske i potporne zaklade koje su stajale pod upravom drugih upravnih i crkvenih tijela, školskih i drugih ustanova. Tako valja spomenuti da su u varaždinskom isusovačkom sjemeništu pod upravom njegovog rektora djelovale tri vrijedne zaklade. Bile su to Zaklada protonotara Kraljevine Ivana Zakmardija te zaklade Andrije Balogha i

Jurja Goluba koje su postojale u 17. i 18. stoljeću. Zajedno su omogućavale uzdržavanje jedanaestorice siromašnih polaznika Isusovačke gimnazije, a djelovale su u Varaždinu do ukinuća isusovačkog reda i samog sjemeništa potkraj 18. st. kada su prenesene u zagrebački konvikt.¹³⁸ U već spomenutom uršulinskom djevojačkom konviktu djelovale su dvije zaklade. Zaklada Marije Terezije, utemeljena je 1777. g. prilikom početka rada ove škole. Opskrbljivala je 8 zakladnih mjesta, i to četiri za plemićke, a četiri za građanske kćeri.¹³⁹ Polovicom 19. st. darovao je kardinal Juraj Haulik ovom konviktu 18 000 for. za 6 zakladnih mjesta za siromašne polaznice Djevojačke škole.¹⁴⁰

Postojalo je u Varaždinu i nekoliko zaklada za podupiranje gimnazijskih učenika koje su stajale pod upravom ravnateljstva Kraljevske velike gimnazije u Varaždinu. Bile su to Zaklada Josipa Jurja Strosmajera od 1300 for., Zaklada Kešerova od 250 for. te Zaklada biskupa Ivana Kralja od 2000 for., nastale sve u drugoj polovici 19. st. Mnoge učenike Varaždinske gimnazije podupirale su pojedine zemaljske, županijske i zaklade drugih naših gradova. Pod upravom gimnazijskog ravnateljstva stajalo je i poznato »Društvo za potporu siromašnih gimnazijskih učenika«, osnovano 1865. g., koje je gimnazijske učenike pomagalo odjećom, obućom, plaćanjem školarine, nabavom školskih knjiga i sl. Mnogi su varaždinski gimnazijalci dobivali besplatan stan i hranu u Franjevačkom, Kapucinskom i Uršulinskom samostanu a i na drugim »raznim skromnim mjestima u gradu«. ¹⁴¹ Od 1902. g. djeluje u Varaždinu i »Društvo za prehranu mladeži pučkih škola u Varaždinu« što sve govori o velikom značenju ovih dobrotvornih ustanova.¹⁴²

Prema prikazanim podacima i u skupini školskih zaklada krajem 19. i početkom 20. st., uslijed razvoja novih načina financiranja gube na značenju one zaklade koje su imale svrhu da podupiru rad škola kao ustanova. U tijeku 19. i 20. st., a i ranije vrlo su djelotvorne privatne stipendijalne zaklade. Kroz gotovo tri stotine godina one, a i drugi oblici davanja potpora, odigrale su bitnu ulogu u školovanju siromašne ali vrijedne omladine. Bila su to djeca iz obrtničkih, činovničkih, a kasnije i seoskih obitelji iz čijih se redova stvarala mlada građanska inteligencija koja će u 19. i 20. st. znatno doprinijeti razvoju općih društvenih prilika u nas.

3.3 Zaklade za ustrojenje i djelovanje pojedinih kulturnih ustanova

Ovdje treba prvenstveno spomenuti *Zakladu za utemeljenje sveučilišta u Zagrebu*. Ona je pod ovim naslovom djelovala u Zagrebu i tu je prikupljala sredstva koja su bila sabirana u cijeloj Hrvatskoj. U Varaždinu je s tom namjenom 1866. g. ustrojena posebna Zaklada.¹⁴³ U ime rodoljubivog građanstva grad Varaždin darovao je svotu od 5000 for., tj. grad se obvezao da će na rečenu svotu polugodišnje isplaćivati u sveučilišnu blagajnu 5 % kamatu.¹⁴⁴ Tako je grad Varaždin ušao u red većih darovatelja ove Zemaljske zaklade.¹⁴⁵

Uz ove spominje se još krajem 19. st. *Zaklada Gradske glazbe* za koju se samo navodi da je treba privesti svrsi.¹⁴⁶ U kulturnom smislu trebala je djelovati i *Zaklada za poljepšanja grada Varaždina*. Nastala je iz sredstava dviju 1926. g. ukinutih zaklada, naime Zaklade za dobrotvorne svrhe i Zaklade za suzbijanje alkoholizma.¹⁴⁷ Postojala je vrlo kratko jer 1928. g. veliki župan Zagrebačke oblasti na molbu Gradskog poglavarstva da se odobri ova Zaklada odgovara da nema pravne osnove za njeno osnivanje jer postoji istoimeno društvo koje se financira iz proračuna Gradske općine.¹⁴⁸

3.4. Zaklade za unapređenje pojedinih gospodarskih djelatnosti

U ovoj skupini mogu se spomenuti Veterinarska zaklada, Poljoprivredna zaklada, Građevna zaklada, Zaklada za pojeftinjenje živežnih namirnica i druge. To su zaklade nastale krajem prošlog stoljeća na osnovi zakona o samim ovim djelatnostima, sa zakonski reguliranim redovnim novčanim izvorima i zakonom točno određenom djelatnošću. Popis zaklada iz 1897. g. spominje Gradsku veterinarsku zakladu ustrojenu na osnovi Zakona o veterinarstvu. Njen dohodak se morao upotrebljavati za pokriće troškova veterinarskog redarstva. Isti popis, koji inače navodi zaklade pod upravom Gradskog poglavarstva, navodi i Zemaljsku veterinarsku zakladu u čiji prihod je ulazila polovica globa koje su se ubirale na temelju Zakona o veterinarstvu.¹⁴⁹ Pod upravom grada Varaždina spominju se 1902. g. Zemaljska gospodarska zaklada i Gradska gospodarska zaklada.¹⁵⁰ Na proračunu gradskih zaklada iz 1940. g. spominju se samo Gradska veterinarska zaklada i Gradska poljoprivredna zaklada. *Gradska veterinarska zaklada* pripomogla je uređenju veterinarskog laboratorija, davala je sredstva za popravak i nabavu instrumenata za hitnu pomoć, zatim za plaću gradskog strvodera, cijepljenje stoke, razdiobu priplodne stoke i niz drugih poslova važnih za razvoj veterinarske službe. Prihode je dobivala od stočnih pasosa, psetarine, pasjih markica i bjelica, blok knjižica te razno. Predviđeni prihod u 1940. g. trebao je biti 16 000 din. uz ostatak imovine iz 1939. g. koji je iznosio 45 000 din. *Gradska poljoprivredna zaklada* raspolagala je iste godine s 17 000 din., prihode su joj činile globe, pašarina i dr., a njena svrha bila je nabava plemenitih pasmina stoke, tamanjenje štetočina, nabava stručne literature i sl.¹⁵¹

Banskom naredbom od 2. prosinca 1919. g. osnovana je i *Zaklada za pojeftinjenje živežnih namirnica*. Tom Naredbom kao prihod Zakladi bile su određene neke globe. Gradsko poglavarstvo predložilo je 1927. g. ukidanje te Zaklade, no veliki župan Zagrebačke oblasti je taj prijedlog odbio s obrazloženjem da je postojeća banska naredba još na snazi.¹⁵² Očito bile su ove zaklade daleko sličnije današnjem pojmu fonda nego izvornom značenju zaklada.

3.5. Ostale zaklade

Zaklade za održavanje grobnica nisu posebno prikazane. Bile su prilično brojne, evidencije iz našeg stoljeća spominju oko 20 takvih zaklada. Tu bismo mogli spomenuti zaklade za održavanje grobnica obitelji Koterba, Petrović, Bauer koji su ujedno bili i veliki varaždinski zakladatelji i ostavili su gradu i mnogobrojne druge zaklade.¹⁵³

U posebnu skupinu spadaju »*Zaklade za računare*«, tj. za nagrade činovnicima koji su vodili spise zaklada i tzv. *Pričuvna zaklada* koja je postojala u razdoblju kumulativnog rukovođenja gradskim zakladama u Varaždinu. Ta je Zaklada služila kao potpora zakladama koje su negativno poslovale pa im je prijeto smanjenje glavnice. Njome su se pokrivali i troškovi vođenja zakladnih poslova.¹⁵⁴

4. Zaključak

Iz niza ovdje spomenutih gradskih zaklada može se sada i konkretno utvrditi da su zaklade na gradskoj razini imale osobito značenje za razvoj pojedinih društvenih i gospodarskih djelatnosti. Izvorni podaci o zakladama u spisima Gradskog poglavarstva pokazuju da su one nastajale na temelju oporuka pojedinaca, priloga i zapisa

(legata) većeg broja građana, ali i izdvajanjem određene novčane mase iz gradskog proračuna u neku trajnu namjenu. Izvori zaklada bili su konačno i prihodi koji su, naročito u novije vrijeme, za pojedine zaklade bili određeni i putem zakona. U pravnom definiranju zaklada prvotno je naglasak stavljen na način njihova nastanka, tj. putem »pobožnih oporuka«, a zatim na činjenicu da one predstavljaju imovinsku masu trajno opredijeljenu u određenu dobrotvornu svrhu, što znači da zaklada može ostvarivati svoju namjenu samo iz prihoda koji donosi određena glavnica. Za pojedine zaklade, koje su svoje namjene ostvarivale i iz tekućih, zakonom određenih prihoda, moglo bi se reći da one nisu zaklade u klasičnom smislu, iako se i u zakonima i u gradskim dokumentima tako nazivaju, već da su to fondovi u današnjem smislu te riječi. Kako se razvojem upravnog, poreznog i financijskog sustava javljaju i drugi načini financiranja mnogih djelatnosti, time opada javnoupravno značenje zaklada. Svrhe nekih zaklada padaju u zaborav (npr. veći broj zaklada za podupiranje siromašnih udovica), mnoge zaklade osiromašuju te postaju gotovo nedjelotvorne (mnoge stipendijalne i zaklade za potporu ubogih te grobne zaklade), a istovremeno se javljaju i oformljuju i nove zaklade. U svakom slučaju kroz cijelo promatrano razdoblje ostaje njihova prvotna uloga osobne inicijative u rješavanju raznih, uvijek iznova u ljudskom društvu prisutnih problema i ostvarivanju određenih dobrotvornih ciljeva. Varaždinski građani, prvenstveno bogati trgovci, veleposjednici i tvorničari te više svećenstvo i plemstvo, pokazali su kroz niz ovdje spomenutih gradskih zaklada veliku spremnost da svojim prilozima pomognu ostvarivanje ovih humanih ciljeva u svome gradu.

Na zamiranje zaklada, posebno nakon 1945. g., utjecao je i društveni i politički razvoj u našim krajevima. Dok su se u zapadnim zemljama, a posebno u SAD, i u novije vrijeme razvijale zaklade, naročito one za dobrotvorne svrhe i školstvo (stipendije), u istočnim zemljama Europe one su potpuno zamrle. Njihova obnova posljednjih godina afirmacija je jednog aspekta društvenog života s izrazitim naglaskom na izdvajanju sredstava za plemenite svrhe. Time se ponovno u novim odnosima počinju javljati osobine društvenosti koje su u prošlosti dale velik prinos razvoju kulture i školstva, a i konkretnoj dobrotvornoj pomoći.

SAŽETAK

Zaklade su vrlo stari imovinsko-pravni pojam, prvenstveno nastao kao oporučni zapis pojedinca namijenjen u pobožne i karitativne svrhe. U promatranom razdoblju doživljavale su niz promjena u načinu svoga nastajanja, u pogledu svrhe kojoj su bile namijenjene, a i u samom načinu upravljanja zakladnom imovinom. Gradskim zakladama smatraju se one zaklade koje su stajale pod upravom gradskog poglavarsva. Na području grada Varaždina djelovale su mnogobrojne i raznovrsne zaklade. Zdravstvene, karitativne ili socijalne zaklade služile su održavanju karitativnih ustanova, davanju raznovrsne pomoći ubogima, udovicama i siročadi, napuštenoj i siromašnoj djeci, obiteljima palih vojnika i slično. Školske zaklade služile su za održavanje škola kao ustanova, za davanje novčane potpore učiteljima i profesorima, za isplaćivanje stipendija te nabavu odjeće i obuće siromašnim đacima. Uz ove najbrojnije, djelovale su u Varaždinu i zaklade za osnivanje pojedinih kulturnih ustanova, zaklade za podupiranje nekih gospodarskih djelatnosti, zaklade za održavanje grobnica te zaklade za isplatu nagrada službenicima koji su vodili zakladne račune. Postojanjem ovih zaklada varaždinski su građani pokazali veliku spremnost da se uključe u rješavanje svih društvenih problema i potreba, od onih malih i lokalnih pa do onih velikih i zajedničkih kao što je na primjer osnivanje Sveučilišta.

Zusammenfassung

Die Stiftungen sind ein alter Vermögens- und Rechtsbegriff ursprünglich entstanden als Vermächtnis des Einzelnen, bestimmt für religiöse und caritative Zwecke. Im betrachtenden Zeitabschnitt ereignete sich eine Reihe von Veränderungen in der Art ihrer Entstehungen, aber auch in der Hinsicht auf die Zwecke für die sie bestimmt waren, wie auch in der Verwaltungsart des Stiftungsvermögens. Unter der städtischen Stiftungen werden Stiftungen verstanden, die unter der Verwaltung des städtischen Vorstandes standen. Am Gebiet der Stadt Varaždin wirkten zahlreiche und verschiedenartige Stiftungen. Medizinische, caritative oder soziale Stiftungen dienten zur Erhaltung der caritativen Institutionen, zur Hilfeaktionen für Bedürftige, Witwen wie auch Waisenkinder, verlassene und arme Kinder, Familien der gefallenen Soldaten und Ähnliches. Schulstiftungen dienten dazu Schulen als Institutionen zu bewahren, als Geldstütze für Lehrer und Professoren, für die Auszahlung der Stipendien wie auch als Anschaffung für Kleidung und Schuhwerk für arme Schüler. Neben dieser zahlreichen, wirkten auch noch in Varaždin: die Stiftung zur Gründung einzelner Kulturinstitutionen, Stiftungen zur Unterstützung einiger Wirtschaftstätigkeiten, dann Stiftungen für die Erhaltung der Grüften, wie auch Stiftungen zur Auszahlung der Preise für Beamte, die Stiftungsberechnungen durchführten.

Durch das Bestehen dieser Stiftungen haben die Bürger von Varaždin ihre Bereitschaft beweisen, ihren schwachen und unermögenden Mitbürgern zu helfen, wie auch das Verständnis der Wichtigkeit und Notwendigkeit der Ausbildung der armen Jugendlichen wie auch die allgemeine Bereitschaft, sich einzuschließen in die Lösung aller Gesellschaftsprobleme und Notwendigkeiten, angefangen von den kleinen und lokalen bis zu den großen und allgemeinen wie z. B. der Gründung der Universität.

B I L J E Š K E

1. M. SMREKAR, Priručnik za političku upravnu službu u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, dio 3., Zagreb, 1903. g., str. 247.
2. I. BEUC, Povijest država i prava na području SFRJ, Zagreb, 1988. g., str. 327.
3. M. LANOVIĆ, Privatno pravo tripartita, Zagreb, 1929. g., str. 305-306.
4. Izvor kao u bilješci 1., str. 247.
5. Zakoni, zakonske odredbe, naredbe itd., Knjiga XIII, svezak 121. Zagreb, 1942. g., str. 1.
6. M. CUCULIĆ: O postojanju, promjenama i stanju zakladnih blagajna kraljevine Hrvatske, Zagreb, 1899., str. 1-30.
7. M. SMREKAR, Priručnik za političku upravnu službu u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, dio 1., Zagreb, 1903. g. str. 247.-248.
8. Privremena naredba za opravljnje općinskih poslova u gradovih i trgovištih s magistrati krunovine Hrvatske i Slavonije, Zemaljsko zakonski i vladni list za krunovinu Hrvatsku i Slavoniju, Tečaj drugi, Kom. I, 1851. g., str. 854. i 855.
9. I. ŽIGROVIĆ-PRETOČKI, Zakoni i naredbe o upravi gradskih i seoskih općina, Zagreb, 1896. g., str. 155.
10. Povijesni arhiv u Varaždinu (dalje PAV), Statut slobodnog i kraljevskog grada Varaždina ob unutarnjem uredjenju gradske uprave, Varaždin, 1896. g., str. 45.-46.
11. Zakon o gradskim općinama, Zbirka zakona i naredaba, Zagreb, 1934. g., str. 580.
12. PAV, Poglavarstvo grada Varaždina (dalje PGV); br.: 7020/1856. g. *Na popisu zaklada pod gradskom upravom 1856. g. spominje se i 13 manjih zaklada sa svrhom »održavanja misa i nauka*

vjere u crkvi Sv. Florijana za članove gradske bolnice», tri zaklade za njemačkog propovjednika s namjenom »da njemačko pučanstvo ne ostane bez nauka u vjeri«, 16 zaklada za pripomoć oltarniku kod Sv. Florijana, prebendaru Sv. Vida te ovdšnjim kapelanima i na kraju dvije zaklade za pohadanje Sv. Marije na Bistrici.

13. PAV, PGV; Zaklade, br.: 5528polt/1874. g.
14. I. ŽIGROVIĆ-PRETOČKI, edicija Hrvatski zakoni, Upravni zakoni, Zagreb, str. 430.
15. PAV, PGV, Zaklade, br.: 9304/1897. g. Zapisnik Odbora za pregled stanja zaklada i zavođa stojećih pod gradskom upravom radi konačnog uređenja zaklada, 19. srpnja 1897. g.
16. Izvor kao u bilješci 10., str. 4.
17. PAV, PAG, Zaklade, br.: 12 500/1902. g.
18. PAV, PGV, br.: 11 796/1912 i 14 772/1912. g.
19. PAV, PGV, Zaklada Jakoba Jeliševića, br.: 415/1916. g.
20. PAV, PGV, Knjiga Skupštinskih zapisnika iz 1929. g., Zapisnik sjednice Gradskog zastupstva od 12. travnja 1929. g., članak 39., točka 30.
21. PAV, Gradski narodni odbor Varaždin (dalje GNO-Varaždin), br.: 20 512 i 21 004/1946. g.
22. M. ILIJANIĆ i S. KAPUSTIĆ, Prilog istraživanju stanovništva i urbanog razvoja Varaždina do zaključno 16. stoljeća, Varaždinski zbornik 1181.–1981., Varaždin 1983., str. 172.
23. R. HORVAT, Povijest grada Varaždina, Varaždin 1993. g., str.: 324.
24. Izvor kao u bilješci 15.
25. Hrvatski državni arhiv, Zemaljska vlada, Odjeljenje za unutrašnje poslove, kut. br. 3 415, br.: 55 433/1912.
26. PAV, PGV, Knjiga Skupštinskih zapisnika iz 1938. g., Sjednica gradskog vijeća od 10. listopada, član 35., točka 34.
27. PAV, PGV, Knjiga Skupštinskih zapisnika iz 1940. g., Zapisnik Pravnopolitičkog i proračunskog odbora Gradskog zastupstva od 4. srpnja 1940. g.
28. Izvor kao u bilješci 21.
29. Izvor kao u bilješci 23., str.: 324.
30. PAV, PGV, br.: 1 608/1857. g.
31. PAV, PGV, br.: 8 430/1857. g.
32. PAV, PGV, br.: 10 451/1931. g.
33. Izvor kao u bilješci 20.
34. Izvor kao u bilješci 31.
35. Izvor kao u bilješci 1., str. 208. do 213.
36. Izvor kao u bilješci 23., str.: 324.
37. S. BELOŠEVIĆ, Županija Varaždinska i Slobodni i kraljevski grad Varaždin, Zagreb, 1926. g., str. 155.
38. Izvor kao u bilješci 30.
39. PAV, PGV, br.: 1539/1870. g.
40. Izvor kao u bilješci 30.
41. Izvor kao u bilješci 15.
42. PAV, PGV, br.: 17 562/II–1909. g.
43. PAV, PGV, br.: 11 675/1910. g.
44. PAV, PGV, Zaklade, spis b.b. iz 1909. g. Oporuka Vinka Koterbe.
45. PAV, PGV, Zaklade, spis b.b. iz 1909. g. Zakladnica.
46. PAV, PGV; br.: 6637/1914. g.
47. Izvor kao u bilješci 20.
48. PAV, PGV; Zaklada Marije Horvat, br.: 11 594/II–1905., prilozi su Oporuka i Urudžbena isprava.
49. Izvor kao u bilješci 15.
50. Izvor kao u bilješci 48.
51. PAV, PGV; Zaklada Marije Horvat, br.: 9 585/1904, 894/ 1894.
52. A. WISSERT, Arhiv grada Varaždina, Arhivist I/1951, 2., str. 52.
53. PAV, PGV, Knjiga Skupštinskih zapisnika iz 1929. g., Zapisnik sjednice Gradskog zastupstva od 12. travnja 1929. g., članak 38., točka 5.
54. Znameniti i zaslužni Hrvati 925.–1925., Zagreb 1925. g., str. 104.
55. Izvor kao u bilješci 15.
56. Izvor kao u bilješci 27.,
57. PAV, PGV, br.: 3 214 i 5 014/1894. g.
58. Izvor kao u bilješci 15.
59. Izvor kao u bilješci 23., str.: 325.

60. Izvor kao u bilješki 20.
61. Izvor kao u bilješki 27.
62. Izvor kao u bilješki 12.
63. Izvor kao u bilješki 30.
64. Izvor kao u bilješki 15.
65. Izvor kao u bilješki 27.
66. Izvor kao u bilješki 25.
67. Izvor kao u bilješki 15.
68. Izvor kao u bilješki 23., str.: 325.
69. Izvor kao u bilješki 12.
70. Izvor kao u bilješki 15.
71. Izvor kao u bilješki 20.
72. PAV, PGV; br.: 16 136/1912. g.
73. Izvor kao u bilješki 15.
74. PAV, Zaklada Petrović, svez.: 1., br.: 9a Urudžbena isprava.
75. PAV, PGV, Zaklade, br.: 5 148/1919. g., Zakladnica.
76. Izvor kao u bilješki 20.
77. Izvor kao u bilješki 28.
78. PAV, PGV, br.: 16 136/1912. g.
79. PAV, PGV, Skupštinski zapisnici 1937. g., Sjednica od 30. ožujka 1937. g., čl. 16 Prijedlog budžeta.
80. Izvor kao u bilješki 20.
81. Izvor kao u bilješki 27.
82. Izvor kao u bilješki 23., str.: 324.
83. PAV, PGV, br.: 14 772/1912. g.
84. PAV, PGV, br.: 176/1927. g. i 4 508/1928. g.
85. Izvor kao u bilješki 15.
86. PAV, PGV, br.: 43 166/1902. g.
87. PAV, PGV, Knjiga skupštinskih zapisnika iz 1935. g., spis br.: 21 302/1934. g.
88. PAV, Zaklada Petrović, svez. 1., br.: 1a/1904.-Oporuka.
89. PAV, PGV, br.: 4 508/1928. g.
90. Izvor kao u bilješki 84.
91. PAV, PGV, br.: 4 131/1857. g.
92. PAV, PGV, br.: 7 528/1856. g.
93. Izvor kao u bilješki 15.
94. Izvor kao u bilješki 12.
95. Izvor kao u bilješki 30.
96. Izvor kao u bilješki 15.
97. Izvor kao u bilješki 20.
98. PAV, PGV, Zaklada Jakoba Jeliševića spis br.: 728/1812. g.
99. Izvor kao u bilješki 23., str. 325.
100. PAV, PGV; Zaklada Jakoba Jeliševića, br.: 5 021/1901. g.
101. Izvor kao u bilješki 30.
102. Izvor kao u bilješki 15.
103. PAV, PGV, Zaklade, br.: 4 065/1919. g.
104. Izvor kao u bilješki 20.
105. PAV, PGV, Zaklade, br.: 12 160/1895. g. i spis bb.: Prikaz dohodka i stipendija za 1917. g.
106. Izvor kao u bilješki 27.
107. Izvor kao u bilješki 12.
108. Izvor kao u bilješki 30.
109. Izvor kao u bilješki 15.
110. Izvor kao u bilješki 20.
111. Izvješća Kraljevske velike gimnazije u Varaždinu za niz godina.
112. Izvor kao u bilješki 23., str. 324.
113. Izvor kao u bilješki 15.
114. PAV, PGV, Zaklade, br.: 9 129/1919. g.
115. PAV, PGV, Zaklade, br.: 4 289/1923. g.
116. Izvor kao u bilješki 23., str. 325.
117. PAV, PGV, Zaklade, br.: 3 540/1892. g.
118. PAV, PGV, Zaklade, br.: 1 863/1922. g.

118. PAV, PGV, Zaklade, br.: 1 863/1922. g.
119. PAV, PGV, Zaklade, br.: 4 289/1923. g.
120. Izvor kao u bilješki 15.
121. Izvor kao u bilješki 15.
122. Izvor kao u bilješki 20.
123. Izvor kao u bilješki 20.
124. Izvor kao u bilješki 88.
125. PAV, PGV; Zaklada, br.: 7 402 gr. / 1924. g.
126. Izvor kao u bilješki 88.
127. Izvor kao u bilješki 88.
128. PAV, GNO– Varaždin, br.: 21 004/ 1946. g.
129. Izvor kao u bilješki 74.
130. E. KANTE, Zbirka zakladnica i historijata stipendijskih i sličnih zaklada, Zagreb, 1913. g., str. 821–824.
131. PAV, Zaklada Petrović, svež. br.: 2, br.: 21/ 1905. g.
132. PAV, Zaklada Petrović, svež. br.: 4, br.: 65/1915. g.
133. PAV, Zaklada Petrović, svež. br.: 6, br.: 74/1921. g., Zakladnica
134. PAV, Zaklada Petrović, svež. br.: 7, br.: 1/1934., Zakladnica
135. PAV, Zapisnici Gradskog zastupstva, 1942. g.
136. PAV, PGV; Zaklade, br.: 7 402 gr. / 1924. g.
137. Izvor kao u bilješki 27.
138. Izvor kao u bilješki 130., str.: 554.–557.
139. A. CUVAJ, Grada za povijest školstva, knj. I, Zagreb 1910. g. str. 402.
140. Izvor kao u bilješki 54.
141. Ove podatke spominju Izvješća Varaždinske gimnazije kroz niz godišta.
142. Izvor kao u bilješki 37., str. 170.
143. PAV, PGV, br.: 1 758/1866. g., Zaključak od 4. prosinca 1866. g.
144. PAV, PGV, Zaklade, br.: 1 435/1869. g.
145. Izvor kao u bilješki 130., str. 554.
146. Izvor kao u bilješki 15.
147. PAV, PGV, br.: 176/1927. g.
148. PAV, PGV, br.: 4 508/1928. g.
149. Izvor kao u bilješki 15.
150. PAV, PGV, Zaklade, br.: 12 500/1902. g.
151. Izvor kao u bilješki 27.
152. PAV, PGV, br.: 176/1927. g.
153. Izvor kao u bilješki 20.
154. Izvor kao u bilješki 15.

Primljeno: 1994–3–10